

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXXXI

SECTIO B

2026

GABRIELA CZAPIEWSKA

<https://orcid.org/0000-0002-5638-9831>

Uniwersytet Pomorski w Słupsku

Instytut Geografii

ul. Arciszewskiego 22a, 76-200 Słupsk, Polska

gabriela.czapiewska@upsl.edu.pl

Znaczenie transferu wiedzy dla rozwoju obszarów wiejskich Pomorza*

The Importance of Knowledge Transfer for the Development of Rural Areas in Pomerania

Abstract: Knowledge resources are one of the most important factors stimulating the development of contemporary rural areas. The aim of this article is to discuss the nature of knowledge and diagnose its transfer, which occurs as a result of interactions between indigenous inhabitants (autochthons, “oldtimers”) and “new” rural inhabitants (allochthons, “newcomers”), and to assess its impact on the development of the rural areas studied. The analysis was conducted on both theoretical and empirical grounds (a case study based on the peripheral village of Wszedzień). This case study is a fragment of broader research conducted as part of the project entitled “Rural-Urban Knowledge Transfer – Models of Interdependence”, whose analytical procedure covered 18 geographically diverse rural centers in Poland. This research approach incorporated desk research of secondary data, primarily domestic and international publications, as well as descriptive methods. A review of the relevant literature highlighted definitional ambiguities concerning both the conceptualization of knowledge and the mechanisms of its transfer. Based on questionnaire surveys conducted among residents of the village of Wszedzień, as well as qualitative interviews with representatives of permanent residents (the local leader) and migrants (newcomers), a typology of knowledge transfer, its directions, and degree of intensification were identified, and the implications of diffusion for the analyzed social groups and the “small homeland” were diagnosed. The empirical research demonstrates that knowledge transfer between native and “new” residents of the village of Wszedzień, despite its low intensity, determines local development processes. Both groups contribute unique resources, the combination of which triggers social synergy.

Keywords: rural areas; knowledge; knowledge transfer; indigenous inhabitants; “new” inhabitants

* Publikacja przygotowana w ramach projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki pt. „Wiejsko-miejski transfer wiedzy – modele współzależności”, nr UMO-2021/41/B/HS4/02055.

Abstrakt: Zasoby wiedzy są jednym z kluczowych czynników stymulujących rozwój współczesnych obszarów wiejskich. Celem artykułu jest omówienie istoty wiedzy i diagnoza jej transferu, zachodzącego w wyniku interakcji pomiędzy rdzennymi (autochtonami, *oldtimers*) a „nowymi” mieszkańcami wsi (alochtonami, *newcomers*) oraz ocena jego wpływu na rozwój badanych obszarów wiejskich. Analiza została przeprowadzona na gruncie zarówno teoretycznym, jak i empirycznym (case study na przykładzie peryferyjnej wsi Wszedzień). Niniejsze studium przypadku stanowi fragment szerszych badań przeprowadzonych w ramach projektu pt. „Wiejsko-miejski transfer wiedzy – modele współzależności”, którego procedura analityczna objęła 18 zróżnicowanych geograficznie ośrodków wiejskich w Polsce. W ujęciu tej problematyki badawczej uwzględniono analizę *desk research* danych wtórnych, głównie publikacji krajowych i zagranicznych, a także metodę opisową. Przegląd literatury przedmiotu pozwolił na wyeksponowanie niejednoznaczności definicyjnych, które dotyczą zarówno konceptualizacji wiedzy, jak i mechanizmów jej transferu. Na bazie przeprowadzonych badań kwestionariuszowych wśród mieszkańców wsi Wszedzień oraz wywiadów jakościowych z przedstawicielami stałych mieszkańców (miejscową liderką) i migrantów (przybyszy) zidentyfikowano typologię transferu wiedzy, jego kierunki oraz stopień intensyfikacji, a także zdiagnozowano implikacje dyfuzji dla analizowanych grup społecznych i „małej ojczyzny”. Przeprowadzone badania empiryczne dowodzą, że transfer wiedzy pomiędzy rdzennymi a „nowymi” mieszkańcami wsi Wszedzień – pomimo niskiej intensywności – warunkuje procesy rozwoju lokalnego. Obie grupy wnoszą unikalne zasoby, których połączenie uruchamia efekt synergii społecznej.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie; wiedza; transfer wiedzy; rdzenni mieszkańcy; „nowi” mieszkańcy

WSTĘP

Wiedza jest współcześnie jednym z podstawowych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego (Castells, 2007; Drucker, 1999; Mączyńska, 2015). W ostatnich latach mechanizmy wpływu wiedzy na rozwój gospodarczy stanowią centrum debaty naukowej oraz kluczowy element dokumentów strategicznych. Wyzwaniem jest budowa gospodarki opartej na wiedzy – modelu, w którym to wiedza decyduje o postępie gospodarczym i społecznym. Kluczowymi jej elementami są nowoczesna edukacja, innowacje oraz rozwój technologii (Baruk, 2006; Dolińska, 2010; Skrzypek, 2020). Rozważania te nabierają szczególnego znaczenia w kontekście wyzwań rozwojowych obszarów wiejskich. Z jednej strony bowiem proces rozwoju jawi się jako wielowymiarowy, uwarunkowany konwergencją czynników społecznych, demograficznych, ekonomicznych oraz środowiskowo-infrastrukturalnych, a z drugiej strony nadrzędnymi determinantami stają się postulaty zrównoważonej transformacji, innowacyjnego wzrostu oraz inkluzji społecznej (Chyłek, 2009; Krakowiak-Bal i in., 2018).

Obszary wiejskie historycznie i strukturalnie współtworzą rdzeń gospodarki, generując płaszczyznę koegzystencji tradycji i zaawansowanych technologii. W dobie dynamicznych przemian społeczno-gospodarczych (m.in. takich jak cyfryzacja, pro-

cesy demograficzne) wieś zmienia swój charakter, ewoluując w kierunku przestrzeni przyjaznej innowacjom, przedsiębiorczości oraz aktywności społecznej (Ahlmeyer i Volgmann, 2023).

Istotnym czynnikiem transformacji i rozwoju obszarów wiejskich są zasoby wiedzy (Yarwood, 2023). Dzielenie się wiedzą jest elementem procesu transferu wiedzy (Mikuła, 2006). Z kolei transfer wiedzy stanowi integralny komponent zarządzania wiedzą, integrujący sekwencję procesów zorientowanych na jej generowanie, dyfuzję i wykorzystanie w celu skutecznej realizacji zadań (Grudzewski i Hejduk, 2004).

Celem artykułu jest omówienie istoty wiedzy i diagnoza jej transferu, zachodzącego w wyniku interakcji pomiędzy rdzennymi (autochtonami, *oldtimers*) a „nowymi” mieszkańcami wsi (alochtonami, *newcomers*) oraz ocena jego wpływu na rozwój badanych obszarów wiejskich. Analiza została przeprowadzona na gruncie zarówno teoretycznym, jak i empirycznym (case study na przykładzie peryferyjnej wsi Wszedzień). Niniejsze studium przypadku stanowi fragment szerszych badań przeprowadzonych w ramach projektu pt. „Wiejsko-miejski transfer wiedzy – modele współzależności”, którego procedura analityczna objęła 18 zróżnicowanych geograficznie ośrodków wiejskich w Polsce¹. W ujęciu tej problematyki badawczej uwzględniono analizę *desk research* danych wtórnych, głównie publikacji krajowych i zagranicznych, a także metodę opisową. Na bazie przeprowadzonych w okresie od maja do sierpnia 2023 r. badań kwestionariuszowych wśród mieszkańców wsi Wszedzień oraz wywiadów jakościowych z przedstawicielami stałych mieszkańców (miejscową liderką) i migrantów (przybyszy) zidentyfikowano typologię transferu wiedzy, jego kierunki oraz stopień intensyfikacji, jak również zdiagnozowano implikacje dyfuzji dla analizowanych grup społecznych i „małej ojczyzny”.

EGZEMPLIFIKACJA SPOSOBÓW DEFINIOWANIA WIEDZY ORAZ PROCES JEJ TRANSFERU

Wiedza jest rezultatem twórczej działalności człowieka i odgrywa ważną rolę w każdym obszarze jego działania (Piotrkowski, 2006). Stanowi przedmiot analizy wielu dyscyplin naukowych. Istota wiedzy jest w literaturze definiowana na wiele sposobów, co wynika z różnorodności przyjmowanych perspektyw badawczych (zob. tab. 1).

¹ Wszedzień (zachodniopomorskie), Miszewo i Gumieniec (województwo pomorskie), Nowe Kawkowo (warmińsko-mazurskie), Bogolomia (kujawsko-pomorskie), Tobołowo (podlaskie), Kamięńczyk i Stare Mierzvice (mazowieckie), Boguszyce, Gorzkowice i Siedlątków (łódzkie), Dąbrowa Dolna (świętokrzyskie), Sułów, Dobków i Nowina (dolnośląskie), Uścimów, Guzówka-Kolonia i Obroc (lubelskie).

Tab. 1. Przegląd wybranych ujęć definicyjnych pojęcia wiedzy (opracowanie własne)

Tab. 1. Overview of selected definitions of the concept of knowledge (own elaboration)

Lp. / No.	Definicja / Definition	Autor / Author
1	Wiedza to ciągle poszukiwanie nowych dróg oraz nowatorskich rozwiązań	Schumpeter (1960)
2	Wiedza to ogół wiadomości zdobytych dzięki uczeniu się, zasób informacji i wiadomości z jakiejś dziedziny Wiedza jest ogółem wiadomości, umiejętności w jakiejś dziedzinie, zdobytych dzięki uczeniu się, doświadczeniu życiowemu itp., jak również zasobem wiadomości z jakiejś dziedziny i świadomością uświadamiania sobie czegoś	SJP (1981) SWJP (1998)
3	Wiedza to informacja wzbogacona o doświadczenie, kontekst, interpretację i refleksję. Swój początek znajduje w umysłach ludzi. Jest osadzona w dokumentach, procedurach, praktykach i normach	Davenport i Prusak (2000)
4	Wiedza jest całym zestawem poglądów, doświadczeń i procedur, które są rozważane i uznawane za prawdziwe przez ludzi i które kierują ich umysłami, zachowaniami oraz komunikowaniem się	Spek i Spijkervet (1996)
5	Wiedza jest osobistą zdolnością, będącą produktem informacji, doświadczenia, kwalifikacji i postaw posiadanych przez człowieka w określonym momencie czasu	Weggeman (1997)
6	Wiedza to wnioskowanie o informacjach i danych, ułatwiające działalność, rozwiązywanie problemów, uczenie się i nauczanie	Beckman (1999)
7	Wiedza to zasób, który daje moc tworzenia nowego społeczeństwa, uporządkowanego według kryterium wiedzy wyspecjalizowanej oraz zasobów ludzkich posiadających wiedzę i będących specjalistami	Drucker (1999)
8	Wiedza to centralny element rozwoju gospodarczego, informacja, która może być przydatna i wykorzystywana do podejmowania racjonalnych decyzji ekonomicznych	OECD (2000)
9	Wiedza to złożone zjawisko funkcjonujące w odniesieniu do ludzi i zbiorowości, a jej tworzenie najczęściej polega na współpracy, dyskusji i wymianie pomysłów pomiędzy poszczególnymi osobami	Schutte i Snyman (2006)
10	Wiedza to uzasadnione osobiste przekonanie, które zwiększa zdolność osoby do podjęcia skutecznych działań	Alavi i Leidner (2001)
11	Wiedza to to, co wiemy – wiedza obejmuje myślowe procesy pojmowania, rozumienia i uczenia się, które przebiegają tylko i wyłącznie w umyśle	Wilson (2002)
12	Wiedza to ogół wiadomości i umiejętności wykorzystywanych przez jednostki do rozwiązywania problemów	Probst i in. (2002)
13	Z wiedzą mamy do czynienia wówczas, gdy istnieje model, wzór, który stanowi archetyp charakteryzujący się powtarzalnością i przewidywalnością. Prowadzi on ku wiedzy, gdy ludzie potrafią sobie zdać sprawę z istnienia takiego modelu i jego implikacji. Istota wiedzy leży w jej użytkowaniu, a nie w zbieraniu informacji	Szaban (2003)
14	Wiedza to zorganizowany zasób użytecznych informacji	Koźmiński (2004)
15	Wiedza to niematerialne zasoby organizacji związane z ludzkim działaniem, których zastosowanie może być podstawą przewagi konkurencyjnej organizacji. Związana jest z posiadanymi zasobami: danych, informacji, procedur, a także z doświadczeniem i wykształceniem	Kisielnicki (2004)
16	Wiedza jest: powiązaniem informacji i ich zrozumieniem, efektem myślowego przetwarzania informacji i doświadczeń oraz uczenia się, ogółem wiadomości człowieka, odzwierciedleniem stanu rzeczywistości w umyśle człowieka, potwierdzeniem przekonań	Perechuda (2005)
17	Wiedza to elastyczna i dynamiczna substancja niematerialna, stanowiąca efekt przetwarzania myślowego zbiorów informacji posiadanych i uzyskiwanych przez człowieka	Mikuła (2006)

Lp. / No.	Definicja / Definition	Autor / Author
18	Mądrość może być uznana za użyteczną prawdę o długim czasie przydatności. Wiedza zaś to użyteczna informacja o krótszym niż mądrość okresie przydatności, zawierająca informacje, które są dłużej przydatnymi danymi	Lloyd (2007)
19	Wiedza stanowi odzwierciedlenie w ludzkiej świadomości postrzeganej rzeczywistości, którą są zdarzenia, procesy i rzeczy oraz zrozumienie ich cech i zachodzących pomiędzy nimi relacji	Rokita (2009)
20	Wiedza to podstawowa zdolność człowieka wyróżniająca go spośród innych żywych istot, pozwalająca mu budować i interpretować otoczenie, zmniejszać niepewność towarzyszącą egzystencji, kształtować i wyrażać jego stosunek do otaczającej rzeczywistości. To także użytkowa informacja, która pozwala podejmować trafniejsze decyzje	Golińska-Pieszyńska (2009)

Do zaistnienia wiedzy niezbędna jest informacja, czyli zanalizowane dane, które mają ułatwić podejmowanie konkretnych decyzji (Alavi i Leidner, 2001; Maggioni i Uberti, 2009; Mikołajczyk, 2003; OECD, 2000). Należy podkreślić, że znacząca grupa definicji wiąże pojęcie wiedzy z danymi i informacjami.

Wiedza oznacza zdolność do jednoczesnej absorpcji, asymilacji oraz głębokiego zrozumienia danych informacji (Szaban, 2003; Weggeman, 1997). Polega na ich praktycznym wykorzystywaniu do rozwiązywania problemów (Beckman, 1999; Encyklopedia, 1999; Probst i in., 2002). Wiedza stanowi umiejętność interpretacji i działania (Maier i in., 2009). W kontekście ekonomicznym wpływa na podejmowanie decyzji gospodarczych. Zdaniem Tofflera (1995) jest ona równocześnie bogactwem, zasobem i kapitałem. Nonaka i Takeuchi (2000) podkreślają, że wiedza jako kapitał stanowi „najsilniejszy motor produkcji”. Zdaniem Rokity (2009) prawdziwy jej potencjał tkwi w sieciach i organizacjach. Z kolei w naukach o zarządzaniu wiedzę definiuje się jako zasób strategiczny przedsiębiorstwa, który gwarantuje przewagę konkurencyjną, a jednocześnie jest nieocenionym źródłem wiedzy organizacyjnej (Dereń i Kudłaszyk, 2011; Jarugowa i Fijałkowska, 2002; Kowalczyk, 2007; Strojny, 2000). Podejście personalistyczne prezentują Buckley i Carter (2000), ujmując wiedzę jako atrybut jednostki determinujący jej zdolność do percepcji i umożliwiający wykorzystywanie rynkowych szans.

Pojęcie wiedzy może być rozumiane w dwojaki sposób: jako wiedza jednostkowa, czyli zespół doświadczenia, informacji i umiejętności osobistych (*tacit knowledge*), oraz jako wiedza zbiorowa, która ulega kolektywnej i instytucjonalnej weryfikacji dokonanej przez naukę (*codified knowledge*) (Karpiński, 2003). Na znacznie szersze spojrzenie wskazuje Perechuda (2005), który ukazuje kilka sposobów rozumienia wiedzy (zob. tab. 1).

Unia Europejska łączy definicję wiedzy z ideą Europejskiej Przestrzeni Badawczej oraz z koncepcją Społeczeństwa Opartego na Wiedzy. W tym ujęciu wiedza wykracza poza ramy teoretyczno-empiryczne, konstytuując kluczowy komponent

kapitału ludzkiego oraz zasobów kompetencyjnych, które pozwalają jednostkom na świadome uczestnictwo w rynku pracy, transformacji cyfrowej i zielonej gospodarce. Organizacje takie jak OECD oraz Unia Europejska definiują zatem wiedzę głównie przez pryzmat jej użyteczności społeczno-gospodarczej.

Poza wieloznacznością samego pojęcia wiedzy w literaturze funkcjonuje także wiele metod jej podziału. Już Arystoteles podzielił ludzką wiedzę i nauki na trzy główne obszary: *episteme* (wiedzę uniwersalną i teoretyczną), *techne* (wiedzę instrumentalną i praktyczną) oraz *phronesis* (wiedzę normatywną opartą na doświadczeniach i zdrowym rozsądku: praktyczna mądrość, wiedza sytuacyjna i moralna) (Tatarkiewicz, 2011). Współczesna epistemologia i metodologia nauk często upraszczają ten klasyczny podział, wyróżniając wiedzę: (1) praktyczną, czyli użyteczną (operacyjną), która zazwyczaj wynika z doświadczeń i pozwala konwertować rzeczywistość; (2) teoretyczną, czyli naukową (opisową), wyjaśniającą poszczególne aspekty rzeczywistości. Kluczową klasyfikację wiedzy wyznacza kryterium miejsca jej generowania oraz celu implikacji. Rozpatruje się ją bowiem zarówno w wymiarze ontogenezy i rozwoju jednostki (wiedza potoczna, zawodowa, naukowa), jak i w kontekście procesów gospodarczych (wiedza organizacji). W strukturze teoretycznej badań wykorzystuje się podział na dwie kategorie: wiedzę o charakterze jawnym (skodyfikowaną, formalną – *explicit knowledge*) oraz wiedzę o charakterze ukrytym (nieskodyfikowaną, niejawną, milczącą, cichą – *tacit knowledge*). Klasyfikację tę zaproponował Polanyi (1958), a spopularyzowali ją Nonaka i Takeuchi (2000). Wiedza eksplicytna to wiedza oparta na zapamiętywaniu faktów i ich transformacji odpowiednio do wymagań. Natomiast wiedza ukryta definiowana jest jako zbiór idei, niezwerbalizowanych myśli i pomysłów, a także narzędzie, dzięki któremu umysł ludzki nieświadomie czerpie informacje o świecie i środowisku, a następnie wykorzystuje je w celu odpowiedniego zachowania się (Nonaka i Toyama, 2005). Wiedza ukryta przekazywana jest poprzez interakcje z innymi ludźmi, gdyż jej istotę stanowią umiejętność rozwiązywania problemów, doświadczenie i funkcjonowanie w zespole. Odnosząc się do zjawiska transferu, należy podkreślić, że oba rodzaje wiedzy wzajemnie się uzupełniają i są ze sobą ściśle powiązane.

Nonaka i Takeuchi (2000), uwzględniając powyższą klasyfikację, stworzyli spiralę wiedzy składającą się z czterech procesów jej konwersji: (1) socjalizacja (uspołecznienie) – przekształcanie wiedzy ukrytej w wiedzę ukrytą, dzielenie się wiedzą ukrytą (wewnętrzną) w trakcie wykonywania wspólnych czynności przez członków organizacji; (2) eksternalizacja (uzewnętrznianie) – przechodzenie od wiedzy ukrytej do jawnej, wyrażanie wiedzy ukrytej w publicznie dostępnej i przyswajalnej postaci, przetwarzanie jej w wiedzę jawną; (3) kombinacja – przekształcanie wiedzy jawnej w inną postać wiedzy jawnej, komunikacja, rozpowszechnianie,

systematyzacja wiedzy jawnej; (4) internalizacja (uczenie się) – przekształcanie wiedzy jawnej w wiedzę ukrytą (wykorzystywanie doświadczeń i know-how zdobytego przez innych), a także wiedzy jawnej w akcje, praktyki, procesy i inicjatywy (Walecka-Jankowska, 2011).

Podobne ujęcie przedstawili Gamble i Blackwell (2001), wyróżniając trzy kategorie wiedzy, które składają się na tzw. macierz zarządzania wiedzą (KM Matrix): (1) wiedza ucieleśniona (*embodied knowledge*), czyli wiedza ukryta (*tacit*), która znajduje się bezpośrednio w umysłach pracowników i obejmuje osobiste doświadczenia, intuicję, nawyki, umiejętności praktyczne oraz *know-how*; (2) wiedza reprezentowana (*represented knowledge*), czyli wiedza jawna (*explicit*), która została już w jakiś sposób skodyfikowana, sformalizowana i zapisana; (3) wiedza wbudowana (*embedded knowledge*) – specyficzny rodzaj wiedzy, która została trwale zintegrowana ze strukturami organizacji, a przejawia się w procesach biznesowych, rutynach, kulturze organizacyjnej, systemach technicznych oraz oficjalnych regułach działania przedsiębiorstwa.

Bazując na powyższych ujęciach, przyjmuje się trzy główne rodzaje wiedzy: (1) spersonalizowaną (w postaci mentalnej, przynależnej człowiekowi, którą dzieli się dalej na wiedzę jawną i cichą); (2) skodyfikowaną (zarejestrowaną przy użyciu znaków, rysunków, symboli itp. w dokumentacji, katalogach, bazach danych, publikacjach itp.); (3) ugruntowaną (osadzoną w wytworach ludzkiej działalności, np. w procesach, produktach, usługach, systemach, technologiach, markach). Dla lepszego zrozumienia roli wiedzy w gospodarce stosuje się także klasyfikację funkcjonalną zaproponowaną przez OECD na podstawie badań Lundvalla i Johnsona (1994). W tym modelu wydzielono cztery rodzaje wiedzy: „wiedzieć co” (*know-what*), „wiedzieć dlaczego” (*know-why*), „wiedzieć jak” (*know-how*), „wiedzieć kto” (*know-who*) (Evans, 2005; Garud, 1997; Hulme, 2014). W dyskursie nad istotą i taksonomią wiedzy prymat przypisuje się często kategorii *know-who*. To kapitał ludzki, jako jej pierwotny nośnik, determinuje typologię, poziom zaawansowania oraz potencjał aplikacyjny zasobów wiedzy. Należy podkreślić, że zawsze warunkiem koniecznym powstawania wiedzy jest człowiek, który dzięki umiejętnościom wykorzystywania swoich zdolności analizuje informacje i wyciąga wnioski, a tym samym tworzy nową wiedzę. Mnogość definicji i podziałów świadczy o złożoności kategorii wiedzy, jej wielowymiarowości oraz trudnościach klasyfikacyjnych.

W piśmiennictwie naukowym zagadnienie transferu wiedzy rozpatrywane jest z perspektywy zróżnicowanych podejść teoretycznych. Najczęściej jest on definiowany w ujęciu procesowym i utożsamiany z mechanizmem generującym uczenie się, opartym na dychotomicznej wymianie wiedzy – jawnej i ukrytej – zachodzącej w układzie wielopodmiotowym (Argote i Ingram, 2000; Duan i in., 2010; Krakowiak-Bal i in., 2018; Miłkuła, 2023; Pietruszka-Ortyl, 2018).

Zamiennie w literaturze stosuje się pojęcia dzielenia się wiedzą (*knowledge sharing*), uczenia się organizacyjnego (*organizational learning*) oraz wymiany wiedzy (*knowledge exchange*). Dzielenie się wiedzą jest elementem procesu transferu wiedzy (Liyanage i in., 2009; Mikuła, 2006). Z kolei transfer wiedzy jest jednym z elementów zarządzania wiedzą, obejmującym zbiór procesów umożliwiających tworzenie, upowszechnianie i wykorzystywanie wiedzy w celu skutecznej realizacji zadań (Grudzewski i Hejduk, 2004). Proces transferu wiedzy wymaga źródła oraz odbiorcy (Davenport i Prusak, 2000; Zahra i George, 2002). Obejmuje dwa rodzaje działań: transmisję i absorpcję, gdzie transmisja to wysyłanie lub prezentowanie wiedzy potencjalnemu odbiorcy, a absorpcja to przyjęcie wiedzy w celu jej późniejszego wykorzystania (Dalkir, 2005; Jarrar i Zairi, 2000; Kayes i in., 2005). W ujęciu społeczno-kulturowym transfer wiedzy skupia się na relacjach międzyludzkich, integracji społeczności i budowaniu kapitału społecznego. Jednakże Torre (2008) uważa, że aby dzielić się wiedzą, nie trzeba cały czas być blisko siebie – wystarczą regularne, krótkie spotkania.

W analizie procesów transferu wiedzy kluczowe znaczenie przypisuje się wiedzy ukrytej (*tacit knowledge*), której dyfuzja jest uwarunkowana kontekstem społecznym i relacyjnym (Narasimha, 2000; Rooney i Schneider, 2005; Smith, 2001).

PROCESY TRANSFERU WIEDZY NA OBSZARACH WIEJSKICH W ŚWIECIE BADAŃ WŁASNYCH – STUDIUM PRZYPADKU WSI WSZEDZIEN

Przedmiotem badania była ocena mechanizmów transferu wiedzy zachodzącego we wsi Wszedzień pomiędzy „starymi”, rdzennymi mieszkańcami (*oldtimers*) a ludnością napływową, czyli „nowymi” mieszkańcami (*newcomers*) (Qin, 2016). Mianem „starych” mieszkańców określono osoby zamieszkujące daną miejscowość od urodzenia lub od dzieciństwa, zakorzenione więziami rodzinnymi. Z kolei „nową” społeczność wiejską stanowili migranci (przybysze).

Wnioskowanie oparto na ewaluacji danych pozyskanych w toku badań kwestionariuszowych wśród mieszkańców oraz wywiadów z elementami pogłębionymi (z lokalnymi liderami, nowoosadnikami), co umożliwiło przedstawienie zagadnienia w szerokim kontekście funkcjonowania społeczności wiejskich. Istotny aspekt badawczy stanowiła analiza opinii lokalnej liderki – sołtyski wsi Wszedzień – na temat nowych mieszkańców, a także opinii „nowych” mieszkańców, postrzeganych jako kluczowe źródło transferu wiedzy i informacji. Badania kwestionariuszowe miały charakter standaryzowany. Składały się przede wszystkim z pytań zamkniętych. Uczestniczyło w nich 30 respondentów, z czego większość stanowiły kobiety

– 63% (zob. tab. 2). Wśród badanych dominowały osoby powyżej 40. roku życia (80%), głównie pracownicy etatowi (37%) oraz osoby pobierające świadczenia emerytalne (40%).

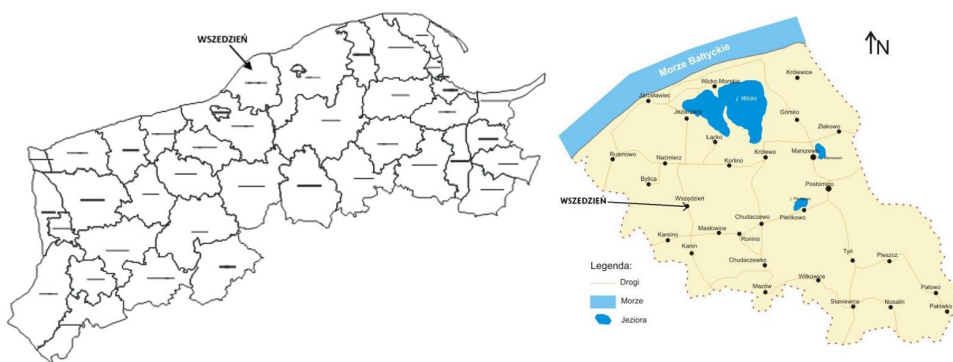
Tab. 2. Struktura społeczno-demograficzna respondentów wsi Wszedzień (opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań kwestionariuszowych)

Tab. 2. Socio-demographic structure of respondents from the village of Wszedzień (own elaboration based on questionnaire research)

Wyszczególnienie / Breakdown		Ogółem / Overall	Rdzeni mieszkańcy / Indigenous inhabitants	Przybysze / Newcomers
Liczba respondentów		30	17	13
Płeć	kobiety	19	7	12
	mężczyźni	11	10	1
Wiek	poniżej 25 lat	3	3	0
	26–39 lat	3	2	1
	40–59 lat	11	7	4
	powyżej 60 lat	13	5	8
Wykształcenie	wyższe	3	2	1
	średnie	8	6	2
	zasadnicze	10	4	6
	podstawowe lub brak	9	5	4
Zatrudnienie	uczeń/student	2	2	0
	pracownik najemny	11	7	4
	pracujący na własny rachunek	4	3	1
	emeryt/rencista	12	4	8
	bezrobotny	1	1	0

1. Położenie i charakterystyka badanej miejscowości

Miejscowość Wszedzień położona jest w województwie zachodniopomorskim, w powiecie sławieńskim, na terenie gminy Postomino (zob. ryc. 1). Stanowi jedno z 28 sołectw wchodzących w skład jednostki samorządowej. W latach 1975–1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa słupskiego. Powierzchnia sołectwa Wszedzień wynosi 3,34 km² (333,8122 ha). Korzenie wsi sięgają średniowiecza. Najstarsza wzmianka o niej pochodzi z dokumentu z 1456 r. Na terenie sołectwa znajduje się wczesnośredniowieczna osada z VIII–IX w., związana z kulturą oksywską i wielbarską. Układ przestrzenny wsi ewoluował od wydłużonej okolicy do współczesnej ulicówki wielodrożnej. W centrum wsi znajduje się przystanek autobusowy i krzyż przydrożny.

Ryc. 1. Lokalizacja wsi Wszedzień na tle regionu nadmorskiego i gminy Postomino (opracowanie własne; Plan odnowy miejscowości Wszedzień na lata 2010–2017, załącznik do uchwały nr XLIV/487/10 Rady Gminy Postomino z dnia 2 sierpnia 2010 r.; lipiec 2020)

Fig. 1. Location of the village of Wszedzień against the backdrop of the coastal region and the Postomino municipality (own elaboration; Village Renewal Plan for Wszedzień for the years 2010–2017, Attachment to Resolution No. XLIV/487/10 of the Postomino Commune Council of August 2, 2010; July 2020)

Wszedzień to wieś peryferyjna, typowo rolnicza. Najbliższym dużym ośrodkiem miejskim (odległość 36 km) jest Słupsk, liczący niespełna 80 tys. mieszkańców. Odległość wsi od siedziby powiatu – miasta Sławno – wynosi 22 km, a od siedziby gminy – wsi Postomino, gdzie znajdują się urzędy i podstawowa infrastruktura – 6,5 km.

Miejscowość usytuowana jest w centralnej części gminy, na obszarze charakteryzującym się znacznymi deniwelacjami oraz wysokimi walorami krajobrazowymi. Wieś jest atrakcyjnie położona pod względem turystyczno-rekreacyjnym. W linii prostej oddalona jest od linii brzegowej Morza Bałtyckiego o 5,5 km, a minimalna odległość drogowa do Jarosławca wynosi 7,7 km. W promieniu 6 km zlokalizowane jest jezioro Wiko, charakteryzujące się rozwiniętą infrastrukturą rekreacyjno-turystyczną (plaża, pomosty, zaplecze sanitarne, aleje spacerowe, mała architektura wokół jeziora). Transport opiera się głównie na drodze wojewódzkiej nr 203 (łączącej Koszalin, Darłowo i Ustkę), która przebiega w bliskim sąsiedztwie wsi. W najbliższej okolicy sołectwa przebiegają kluczowe nadmorskie oraz regionalne szlaki turystyczne, w tym trasy rowerowe i piesze łączące Wybrzeże Słowińskie z sąsiednimi gminami. Przez gminę przebiega międzynarodowy szlak rowerowy wokół Bałtyku EuroVelo 10 (R-10), o dużym znaczeniu dla lokalnej turystyki.

W strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne, które stanowią 56,1% całkowitej powierzchni sołectwa (187,3633 ha). Wśród nich największą powierzchnię zajmują łąki (32,3%, 60,52 ha). Pod względem uwarunkowań glebowych obszar ten wpisuje się w profil całej gminy Postomino, gdzie dominują

kompleksy przydatności rolniczej (głównie gleby klasy IVa i IVb) wykorzystywane pod intensywne uprawy zbóż i roślin pastewnych.

Dominującymi funkcjami wsi są rolnictwo i mieszkalnictwo. Liczba gospodarstw rolnych na koniec 2025 r. wynosiła 41 (powierzchnia: do 1 ha = 13, powyżej 1 ha = 28, 1–2 ha = 8, 2–5 ha = 4, 5–7 ha = 4, 7–10 ha = 3, 10–15 ha = 2, powyżej 15 ha = 7). W rejestrze REGON zarejestrowanych jest 7 podmiotów gospodarki narodowej, w tym 6 stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (budownictwo, handel hurtowy i detaliczny, działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi).

Według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2021 r. liczba ludności we wsi Wszedzień to 142 osoby, z czego 45,8% mieszkańców stanowiły kobiety. Dane urzędu gminy wskazują, że wieś liczy obecnie 149 mieszkańców, co odpowiada 2,1% populacji całej gminy. Na obecną strukturę osadniczą miejscowości składa się 26 gospodarstw domowych.

Wieś z racji peryferyjności cechuje się wykluczeniem komunikacyjnym (sporadyczne połączenia autobusowe, i to tylko w dni nauki szkolnej dzieci). Badaną przestrzeń wiejską charakteryzują: niska gęstość zaludnienia (45 osób/km²), rozproszone osadnictwo, a także otwartość przestrzeni, naturalny krajobraz oraz ograniczony dostęp do usług i infrastruktury (sklepu, placówek edukacyjnych, medycznych i innych usług). We wsi nie ma szkoły, kościoła ani stacjonarnego sklepu. Zaopatrzenie zapewnia wyłącznie sklep obwoźny. Miejscem spotkań mieszkańców jest od 2024 r. pięknie zagospodarowana świetlica wiejska. Obok niej znajdują się wiata, miejsce do rekreacji, boisko oraz minipark. Świetlica służy mieszkańcom jako centrum wydarzeń kulturalnych i integracyjnych oraz miejsce zajęć dla dzieci, prowadzonych przez pracowników Centrum Kultury i Sportu w Postominie.

Wieś zachwyca swoim otoczeniem. Wszyscy mieszkańcy, na czele z zaangażowaną sołtyską, dbają o estetykę zarówno siedlisk, jak i wspólnych przestrzeni publicznych, obfitujących w kompozycje kwiatowe. W 2022 r. wieś została nagrodzona w konkursie „Piękna wieś”, w którym zdobyła główną nagrodę. Mieszkańcy Wszedzenia wykazują się wysoką aktywnością społeczną. Lokalna liderka – sołtyska wsi – jest inicjatorką różnorodnych działań kulturalno-społecznych. Z jej inicjatywy organizowany jest letni oraz zimowy wypoczynek dla miejscowych dzieci, jak również zajęcia artystyczne i imprezy okolicznościowe. Sołectwo kilkakrotnie uzyskiwało wsparcie finansowe z Fundacji Wspomagania Wsi na realizację własnych projektów. Miejscowe Koło Gospodyń Wiejskich (KGW) „Aksamitki”, liczące 38 członkiń, charakteryzuje się wysokim stopniem instytucjonalizacji oraz dynamizmem podejmowanych inicjatyw. Organizuje imprezy, festyny, spotkania, lokalne konkursy oraz wspólne wyjazdy. W 2025 r. KGW „Aksamitki” zdoby-

ło wyróżnienie w konkursie gastronomicznym w kategorii deserów i wypieków organizowanym w ramach IV edycji Festiwalu Tradycji Pomorza Zachodniego w Przelewicach.

2. Migracje jako impuls do wzrostu lokalnych zasobów wiedzy

Jednym z kluczowych elementów stymulujących przyrost lokalnych zasobów wiedzy są procesy migracyjne. Determinują one potencjał rozwojowy obszarów wiejskich, gdyż mobilność przestrzenna populacji implikuje równoległą dyfuzję wiedzy i kompetencji (Poot i in., 2009; Robertsson i Marjavaara, 2015). Z dotychczas prowadzonych badań i obserwacji wynika, że na pomorską wieś migrują zwykle osoby pragnące zmiany otoczenia, ucieczki od miejskiego zgiełku i hałasu, poszukujące bardziej zrównoważonego stylu życia, tzw. pasjonaci życia ekologicznego i *slow life*. Wśród osób migrujących na obszary wiejskie Pomorza dominują głównie osoby w średnim wieku poszukujące ciszy i kontaktu z przyrodą, emeryci nastawieni na rekreację i poratowanie zdrowia, a także przedsiębiorcy chcący rozwijać własną działalność gospodarczą. Przeprowadzka na wieś to również wybór niektórych młodych rodziców, którzy poszukują dla swoich dzieci zdrowego i bezpiecznego miejsca do życia. Zauważalny jest też powrót dawnych mieszkańców wsi, którzy po latach życia w mieście wracają do swoich rodzinnych miejscowości (dużą rolę odgrywają tu względy sentymentalne).

Istotnym powodem migracji na wieś, szczególnie peryferyjną, jest dążenie mieszkańców do poprawy jakości życia poprzez bezpośredni dostęp do walorów przyrodniczych, a także tzw. urok wsi czy wiejski klimat (Gosnell i Abrams, 2011; Zhang i Su, 2020). Trend ten przyciąga jednocześnie kapitał ludzki o wysokim potencjale innowacyjnym. Osoby kreatywne coraz częściej widzą w obszarach wiejskich azyl sprzyjający łączeniu życia prywatnego z biznesem (McGranahan i in., 2010; Naldi i in., 2021).

Współczesne społeczności wiejskie są najczęściej heterogeniczne. Składają się z wielu typów migrantów z różnym stażem, pochodzących z różnych regionów, ze wsi oraz z ośrodków miejskich różnej rangi. Biorąc pod uwagę typy osiedleńcze, w przypadku badanej miejscowości są to głównie migranci wywodzący się z innych wsi, często ze wsi zurbanizowanych (11 osób, tj. 84,6%), a jedynie w pojedynczych przypadkach są to przybysze z miast – Bydgoszczy i pobliskiego Darłowa. Choć wciąż mówi się o nich „nowi”, stanowią część społeczności od ponad 5 lat, a niektórzy nawet od kilkunastu lat. W świetle pozyskanych informacji należy stwierdzić, że dla części osób głównymi motywami migracji do Wszedzenia były względy ekonomiczne (możliwość zakupu nieruchomości w przystępnej cenie), możliwość prowadzenia własnej działalności gospodarczej czy chęć posiadania

domu z ogrodem (własnej przestrzeni rekreacyjnej). Z kolei dla innych, głównie seniorów, kluczowe były takie aspekty jak: bliskość morza i terenów rekreacyjnych (lasy, wody), tzw. klimat miejsca (położenie na uboczu, z dala od większych skupisk ludzkich), brak przestępczości. Dla części nowo przybyłych mieszkańców determinantę relokacji do Wszedzenia stanowiły idee proekologiczne: potencjał tkwiący w przydomowym ogrodnictwie, możliwości wytwarzania i spożywania własnych ekologicznych produktów.

W opinii lokalnej liderki – sołtyski wsi – w ostatnich latach do miejscowości migrowały nieliczne osoby, zwykle dobrze sytuowane, prowadzące własną działalność gospodarczą (firmę budowlaną), pełniące funkcje administracyjne, emeryci „poszukujący ciszy i spokoju w małej wsi na uboczu, niedaleko od morza”. Najkrócej (5 lat) mieszka we wsi czteroosobowa rodzina (urzędniczka gminy, właściciel firmy budowlanej oraz ich synowie: student i uczeń technikum), która przeprowadziła się z pobliskiej wsi. Migranci kupili od lokalnego rolnika dwie sąsiadujące działki, wybudowali na nich dom i rozpoczęli działalność gospodarczą. Należy podkreślić, że przybysze wykazujący aktywność przedsiębiorczą stanowią kluczowy czynnik wymiany pokoleniowej oraz stymulator innowacji, co generuje istotne synergie dla rozwoju wsi. Zasób wiedzy „nowych” mieszkańców, zwłaszcza w wymiarze ekonomiczno-praktycznym, warunkuje ich sukces na lokalnym rynku. Z kolei nowoosadnicy w wieku emerytalnym, którzy w ostatnich latach migrowali do wsi, podróżują oraz uprawiają rośliny w przydomowych ogrodach. Nieliczni w tej grupie młodzi ludzie pracują zawodowo i wychowują małe dzieci. Należy podkreślić, że jedynie przybysze z dłuższym „stażem” zamieszkania (powyżej 10 lat) w miarę możliwości angażują się w życie społeczne miejscowości: biorą udział w festynach, zawodach sołeckich, planowaniu aranżacji kwiatowych w przestrzeni wsi, a kilka pań zostało członkiniami KGW „Aksamitki”. Przybysze należący do społeczności wiejskiej zaledwie od kilku lat zdecydowanie rzadziej (lub w ogóle) włączają się w jej życie, a słabe relacje międzyludzkie zwykle usprawiedliwiają nadmiarem obowiązków, brakiem czasu lub po prostu mówią, że „nie czują takiej potrzeby”.

Prowadzone dotychczas badania w peryferyjnych pomorskich wsiach wśród liderów i stałych mieszkańców dowiodły, że trudno jest zaktywizować przybyszy i zachęcić ich do działania na rzecz lokalnej społeczności. We wsi Wszedzień udaje się to jednak z powodzeniem dzięki zaangażowaniu sołtyski, sprawującej tę funkcję publiczną już trzecią kadencję, a jednocześnie przewodniczącej KGW „Aksamitki” oraz prezeski Stowarzyszenia Kultury Fizycznej Aktywni Postomino.

3. Dyfuzja wiedzy w badanej przestrzeni wiejskiej

Wyniki przeprowadzonych badań ankietowych wskazują, że przeważająca część respondentów (80%) osobiście zna „nowych” członków społeczności i utrzymuje z nimi bezpośrednie relacje. Intensywność interakcji społecznych między dotychczasowymi a nowoprzybyłymi mieszkańcami wsi Wszedzień jest zróżnicowana (zob. tab. 3). Blisko połowa respondentów wskazała, że wspólne kontakty (spotkania, rozmowy) odbywają się rzadziej niż raz w tygodniu (14 osób, 46,7%). Dwoje przybyszów stwierdziło, że ich kontakty interpersonalne mają charakter czysto incydentalny. Z kolei codzienne relacje z mieszkańcami zadeklarowało 20% badanych (co piąta osoba), głównie byli to rdzenni mieszkańcy. Na ogół to osoby starsze, które chętnie udzielają „nowym” praktycznych informacji o życiu wsi. Stali mieszkańcy pełnią funkcję kluczowego dysponenta wiedzy endogennej na temat uwarunkowań lokalnego rynku usług czy dystrybucji żywności. Identyfikacja respondentów (20%), zarówno stałych mieszkańców, jak i przybyszów, wskazała na całkowity brak kontaktu. Pewna część stałych mieszkańców traktuje przybyszów jako „obcych” (tzw. *out-group*), co blokuje nawiązywanie relacji interpersonalnych. Z kolei zaniechanie budowania relacji przez osoby napływowe determinowane jest barierami temporalnymi lub brakiem potrzeby afiliacji.

Tab. 3. Intensywność interakcji społecznych między przybyszami a rdzennymi mieszkańcami wsi Wszedzień (opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań kwestionariuszowych)

Tab. 3. *Intensity of social interactions between newcomers and long-term residents of the village of Wszedzień (own elaboration based on questionnaire research)*

Częstotliwość kontaktów / <i>Frequency of contact</i>	Liczba respondentów deklaruujących osobisty kontakt / <i>Number of respondents reporting personal contact</i>		
	ogółem / <i>overall</i>	rdzenni mieszkańcy / <i>indigenous inhabitants</i>	przybysze / <i>newcomers</i>
Każdego dnia	6	5	1
Raz lub kilka razy w tygodniu	2	1	1
Rzadziej niż raz w tygodniu	14	8	6
Sporadycznie, bardzo rzadko	2	0	2
Brak osobistych kontaktów	6	3	3

Intensywność transferu wiedzy zasadniczo uzależniona jest od liczby kontaktów międzyludzkich, ilości czasu wolnego, chęci do nawiązywania relacji, wieku oraz miejsca pochodzenia. W grupie nowoosadników – pomimo niskiej częstotliwości interakcji – daje się zaobserwować pewną zależność: im dłuższy staż zamieszkania (7 i więcej lat), tym wyższy poziom otwartości społecznej oraz zaufania interpersonalnego wobec stałych mieszkańców. Migranci z krótkim stażem zamieszkania są zdecydowanie mniej otwarci lub wręcz niechętni kontaktom. Stali mieszkańcy wsi to z jednej strony osoby w wieku emerytalnym, dysponujące

wolnym czasem, niemające stałych zobowiązań, skłonne do rozmów i spotkań, nierzadko wręcz szukające kontaktu z drugą osobą. Z drugiej strony mamy osoby w wieku produkcyjnym, prowadzące własne gospodarstwa rolne lub dojeżdżające do pracy, które rzadko dysponują wolnym czasem na spotkania i rozmowy z innymi. Podobne zależności cechują migrantów. Warto podkreślić, że relacje międzyludzkie są w znacznej mierze uwarunkowane także cechami charakteru i osobowością jednostek: „Mam osobiste kontakty – z niektórymi częste, a z innymi sporadyczne. Zależy to od chęci rozmowy innych, nastawienia, osobowości czy dostępności czasowej. Ja, będąc na emeryturze, dysponuję czasem wolnym, ale inni mieszkańcy, na co dzień dojeżdżający do pracy, wychowujący dzieci, mają często zbyt mało czasu na dłuższe rozmowy” (wypowiedź respondenta – przybysza).

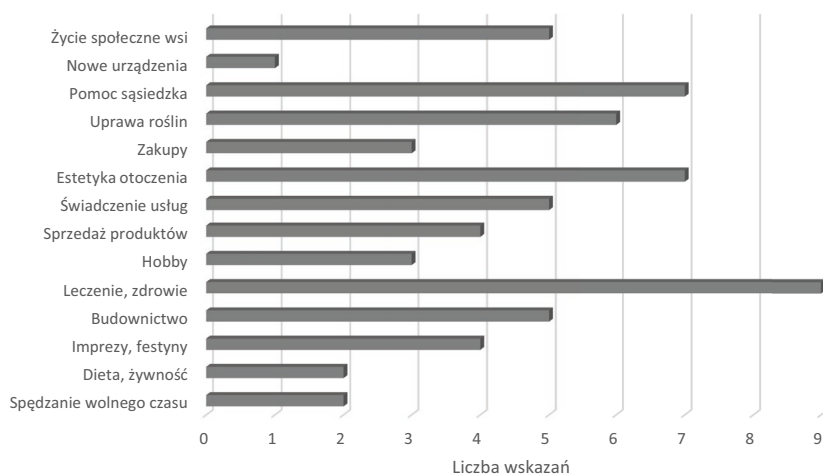
Wyniki badań wskazują na dywersyfikację miejsc interakcji społecznych, jednakże w opinii respondentów ze Wszedzenia to sfera domowa stanowi najczęściej artykułowane miejsce inicjowania relacji interpersonalnych (11 wskazań). Mieszkańcy stali z „nowymi” spotykają się czasami przy kawie lub herbacie, np. aby omówić kwestie organizacji lokalnego eventu (festynu, imprezy sołeckiej, mikołajek dla dzieci). Celem wizyty bywa też chęć pożyczenia jakiegoś sprzętu rolniczego lub narzędzi do drobnych prac budowlanych czy stolarskich. Deklarowanym miejscem spotkań i rozmów jest mikroprzestrzeń przydomowa (spotkania na podwórzu, u sąsiadów – 4 wskazania) oraz makroprzestrzeń wiejska (spotkania w świetlicy wiejskiej, przy sklepie przewoźnym, przypadkowe spotkania przy drodze lub na chodniku, podczas spacerów z psem). Obszarem komunikacji społecznej bywają również imprezy sołeckie, zabawy, festyny organizowane przez miejscowe KGW „Aksamitki” (5 wskazań). Inicjatywy kulturalne na wsi mają kluczowe znaczenie dla integracji społecznej oraz rozwoju lokalnej wspólnoty. Natomiast kościół jako przestrzeń konwergencji społecznej był wskazywany marginalnie. Odnotowano zaledwie dwie deklaracje, pochodzące odpowiednio od stałego mieszkańca oraz przybysza.

Spośród ankietowanych, którzy zadeklarowali osobisty kontakt z „nowymi” mieszkańcami wsi (24 osoby), niemal połowa (45,8%) wskazała, że spotkanie i wspólna rozmowa zaowocowały pozyskaniem wiedzy lub informacji od nowych mieszkańców (11 wskazań). Jedynie trzech respondentów nie zidentyfikowało żadnych efektów poznawczych w interakcjach z przybyszami (12,5%). Pewna część respondentów nie zajęła jednoznacznego stanowiska, wybierając odpowiedź o charakterze neutralnym („trudno powiedzieć”).

Transfer wiedzy dotyczył zróżnicowanych obszarów życia (kategorii) – aspektów związanych z życiem prywatnym, zawodowym, społecznym oraz z zagospodarowaniem terenu (zob. ryc. 2). W opinii respondentów wsi Wszedzień pozyskiwane zasoby informacyjne w przeważającym stopniu koncentrowały się wokół sfery prywatnej, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii zdrowia i leczenia (9 wskazań).

W zdecydowanie mniejszym stopniu transfer wiedzy dotyczył hobby, m.in. hodowli gołębi (3), sfery żywieniowej (3), zakupów (3) czy spędzania czasu wolnego (2). W przypadku obu analizowanych grup dyfuzja wiedzy w porównywalnym stopniu obejmowała obszar aktywności zawodowej. Ewaluacja jakościowa wykazała, że transfer ten dotyczył przede wszystkim rolnictwa i ogrodnictwa w wymiarze uprawy roślin (6). Podobny poziom partycypacji odnotowano w obszarach takich jak: usługi (5), budownictwo (5), sprzedaż produktów (4) oraz obsługa nowoczesnych urządzeń (1). Istotnym komponentem świadomości badanych osób okazała się też wiedza o charakterze społeczno-kulturowym. Ankietowani najczęściej akcentowali znaczenie pomocy sąsiedzkiej (7), relacji społecznych w środowisku wiejskim (5) oraz organizacji imprez i festynów (4). W opiniach osób badanych istotnym elementem była również absorpcja wiedzy o zagospodarowaniu terenu i jego walorach wizualnych (7).

Zarówno lokalna liderka, jak i „nowi” mieszkańcy wsi Wszedzień wskazali, że ich wzajemne interakcje koncentrują się wokół bieżących spraw wspólnoty lokalnej (zob. tab. 4). Dominującym komponentem wymiany informacji i wiedzy jest aktywizacja społeczna oraz potencjał rozwojowy wsi, głównie kwestie pozyskiwania funduszy unijnych, a także transfer wiedzy praktycznej związanej z codzienną egzystencją (prowadzenie gospodarstwa domowego, opieka nad dziećmi, uprawa roślin ogrodowych). W przypadku badanej wsi przekazywana wiedza ma głównie charakter lokalny: praktyczny, opisowy, personalny.

Ryc. 2. Zakres transferu wiedzy między przybyszami a stałymi mieszkańcami wsi Wszedzień (opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań kwestionariuszowych)

Fig. 2. Scope of knowledge transfer between newcomers and permanent residents of the village of Wszedzień (own elaboration based on questionnaire research)

Zdecydowana większość respondentów zadeklarowała dwukierunkowy charakter transferu wiedzy oraz informacji w relacjach między przybyszami a stałymi mieszkańcami wsi (miejscowi ↔ napływowi: „Zarówno ja dowiaduję się czegoś od nowych mieszkańców wsi, jak i oni dowiadują się czegoś ode mnie”). Jedynie dwie osoby (jeden przybysz i jeden stały mieszkaniec) wskazały na jednokierunkowy przepływ wiedzy (miejscowi → napływowi: „Głównie nowi mieszkańcy dowiadują się czegoś ode mnie, ja się od nich raczej niczego nowego nie dowiaduję”). Badani nie zadeklarowali natomiast relacji zwrotnych, zachodzących na linii napływowi → miejscowi („Głównie ja dowiaduję się czegoś od nowych mieszkańców, a oni ode mnie – raczej nie”).

Transfer wiedzy odbywa się zwykle w kontakcie bezpośrednim, zdecydowanie częściej z inicjatywy „nowych” mieszkańców wsi. Jednakże warto podkreślić, że kanałem informacji (np. o organizowanych wydarzeniach kulturalnych i rozrywkowych w miejscowości lub okolicach) jest tablica ogłoszeń znajdująca się obok przystanku autobusowego. Umieszczane są na niej również bieżące ważne informacje i komunikaty urzędu gminy. Ponadto we wsi Wszedzień kanałem transmisji informacji jest Facebook. Są tu publikowane aktualne wiadomości dotyczące lokalnych, planowanych wydarzeń, a także relacje z imprez, festynów i konkursów (https://www.facebook.com/wszedzien/?locale=pl_PL).

Tab. 4. Obszary i typy transferu wiedzy z perspektywy lokalnego lidera i napływowych mieszkańców wsi Wszedzień (opracowanie własne na podstawie wywiadów pogłębionych z lokalną liderką i przedstawicielami napływowych mieszkańców)

Tab. 4. Areas and types of knowledge transfer from the perspective of the local leader and newcomer residents of the village of Wszedzień (own elaboration based on in-depth interviews with a local leader and representatives of the incoming residents)

Obszary transferu wiedzy / Knowledge transfer areas			
Zakres informacji i wiedzy związany z życiem prywatnym / <i>Scope of information and knowledge related to private life</i>	Zakres informacji i wiedzy związany z życiem zawodowym / <i>Scope of information and knowledge related to professional life</i>	Zakres informacji i wiedzy związany z życiem społecznym / <i>Scope of information and knowledge related to social life</i>	Zakres informacji i wiedzy związany z zagospodarowaniem wsi / <i>Scope of information and knowledge related to rural development</i>
• codzienne problemy • wychowywanie dzieci • sprawy rodzinne • wskazówki życiowe • możliwości spędzania czasu wolnego • ciekawe kierunki podróży • działalność KGW „Aksamitki”	• ogrodnictwo • florystyka • mądrości życiowe doświadczonych rolników	• aktualności gminne • organizacja festynów i imprez sołeckich • zaangażowanie mieszkańców w różne przedsięwzięcia kulturalno-rozrywkowe • konkursy • pomoc sąsiedzka	• potrzeby infrastrukturalne • estetyka przestrzeni przydomowej (zieleni, krzewy) • estetyka wsi (florystyka i pomysły na nowe ciekawe kompozycje kwiatowe do upiększania wsi) • nowoczesne techniki układania kompozycji • budownictwo, remonty w siedlisku • możliwości pozyskiwania funduszy unijnych na rozwój wsi

Typy wiedzy / Types of knowledge		
Praktyczna i technologiczna (<i>know-how</i>)	Opisowa i informacyjna (<i>know-what</i>)	Związana z indywidualną osobą (<i>know-who</i>)
• dotycząca życia zawodowego • rolniczo-ogrodnicza (np. przybysze proszą mieszkańców wsi o rady na temat ogrodnictwa w celu prowadzenia własnego przydomowego ogródka)	• dotycząca życia społecznego mieszkańców • dotycząca organizacji lokalnych wydarzeń (festynów, imprez), które służą integracji obu grup • dotycząca zagospodarowania wsi • dotycząca nowych inwestycji infrastrukturalnych • dotycząca turystyki i rekreacji (nowi mieszkańcy pytają o atrakcje turystyczne, gdzie można spędzić wolny czas, w jakich lasach najlepiej zbierać grzyby, jagody)	• dotycząca lokalnej żywności i jej producentów (nowi mieszkańcy są zainteresowani kupowaniem lokalnych produktów rolnych od miejscowych producentów) • dotycząca lokalnych usług i usługodawców (nowi mieszkańcy urządzają się na wsi i potrzebują lokalnych fachowców do budowy, remontów, wykończania wnętrz) • dotycząca możliwości wypożyczenia sprzętów rolniczych czy ogrodniczych

Istotny komponent badawczy stanowi ewaluacja znaczenia dyfuzji wiedzy i strumieni informacyjnych na sferę prywatno-zawodową mieszkańców oraz na procesy rozwojowe ich „małej ojczyzny”. Ocenie poddano subiektywny wpływ doświadczeń poznawczych, wynikających z kontaktów z osobami napływowymi, na prywatną sferę życia respondentów, wykorzystując do tego celu pięciostopniową skalę Likerta. Opinie zarówno „starych”, jak i „nowych” mieszkańców Wszedzenia są podobne w tym zakresie – większość oceniła wpływ wzajemnych kontaktów na poziomie przeciętnym. Jedna trzecia badanych (33,3%) oceniła transfer wiedzy na poziomie 2, czyli raczej małym (10 osób). Zdaniem 16,7% respondentów zdobyte informacje i wiedza w ogóle nie wpływają na ich życie osobiste (poziom 1), a 20% ankietowanych zadeklarowało zróżnicowany, lecz zauważalny wpływ tego procesu na ich sferę prywatną (na poziomie 3 i 4, odpowiednio po 3 osoby). Napływowi członkowie społeczności oraz lokalna liderka wykazali jednak nieco wyższy poziom świadomości w zakresie konstruktywnego wpływu interakcji społecznych, przypisując im relatywnie więcej korzyści (zob. tab. 5). Dostrzegają oni pewne konsekwencje transferu wiedzy w życiu prywatnym i zawodowym zarówno dla nich samych, jak i dla ogółu społeczności lokalnej. Zazwyczaj są to korzyści jednokierunkowe (miejscowi → napływowi). W opinii badanych transfer wiedzy generuje także pewne pozytywne konsekwencje w wymiarze przestrzeni wiejskiej. Najczęściej wskazywanymi rezultatami przepływu wiedzy i informacji były integracja i aktywizacja społeczna oraz poprawa estetyki wsi.

Tab. 5. Konsekwencje transferu wiedzy z perspektywy lokalnej liderki i napływowych mieszkańców wsi Wszedzień (opracowanie własne na podstawie wywiadów pogłębionych z lokalną liderką i przedstawicielami napływowych mieszkańców)

Tab. 5. Consequences of knowledge transfer from the perspective of the local leader and newcomer residents of the village of Wszedzień (own elaboration based on in-depth interviews with a local leader and representatives of the incoming residents)

Wyszczególnienie / <i>Breakdown</i>	Konsekwencje/rezultaty przepływu informacji i wiedzy dla <i>Consequences/results of the flow of information and knowledge for</i>		
	Pani/Pana życia prywatnego i zawodowego / <i>your private and professional life</i>	życia prywatnego i zawodowego mieszkańców wsi / <i>the private and professional lives of village residents</i>	rozwoju miejscowości / <i>development of the locality</i>
Przybysze / <i>Newcomers</i>	• „Tematem rozmów są np. sugestie dotyczące spędzania czasu wolnego, ponieważ z mężem bardzo lubimy podróże krajowe i zagraniczne” • „Rozmowy dotyczące spędzania czasu wolnego zainspirowały mnie do odwiedzenia ciekawych miejsc z rodziną w okolicy” • „Mam wspaniałych sąsiadów (pomoc sąsiedzka)”	• „Integracja i aktywizacja mieszkańców, działalność KGW we wsi” • „Przepływ informacji i wiedzy bywają inspiracją do podejmowania nowych, ciekawych przedsięwzięć społecznych we wsi (wspólne wycieczki mieszkańców wsi, zawody sportowe, rajdy, gry terenowe, inne imprezy czy wydarzenia, jak Piknik Dyniowo-Ziemniaczany czy festyny rodzinne). Zaangażowane są panie z KGW. Tego typu działania integrują mieszkańców”	• „Integracja ludzi podczas wspólnych imprez czy organizacji jakichś przedsięwzięć kulturalno-sportowych dla mieszkańców wsi” • „Widoczna jest poprawa estetyki siedlisk (m.in. inspiracją są też organizowane we wsi konkursy, np. Konkurs na Jesienną Dekorację z Dynią”
Lokalna liderka / <i>Local leader</i>	• „Ludzie dowiadują się, że jest możliwość zmienić pracę, jeden drugiemu powie i ten łałapuje się do pracy”	• „Trudno powiedzieć”	• „Jako sołtyska widzę bardziej rozwój wsi. Ludzie w ostatnich 10 latach zaczęli się angażować w zagospodarowanie swoich domostw. Pomalowane domy, odnowione, otynkowane, ocieplone, nowe płoty, wymieniona stolarka okienna, drzwi. To taki system domina: jeden mieszkaniec zaczyna, kolejni też za nim działają. Trawa skoszona, zadbane ogródki. Na wsi sadzimy i siejemy kwiaty – około 500 m samych aksamitek wzdłuż drogi przez wieś. Ponadto wsadzamy tulipany, żonkile, aby było kolorowo, i bratki już od wiosny. Dużo starych odmian kwiatów – pelargonie, malwy i słoneczniki są zauważalne na naszej wsi. I patrząc tak na wieś, wśród osób, które dbają o to, są również mężczyźni. Są akcje sprzątania na wsi wokół świetlicy i placu dębowego. Tu mieszkańcy przy wspólnych akcjach rozmawiają na różne tematy...”

PODSUMOWANIE

Erudycja stanowi kluczowy czynnik determinujący efektywność działań w sferze społeczno-gospodarczej, a implementacja i transfer wiedzy warunkują stymulowanie endogennego potencjału rozwojowego wsi. Wymiana kapitału intelektualnego sprzyja wdrażaniu gospodarki opartej na wiedzy, przekształcając tradycyjne tereny wiejskie w nowoczesne i wielofunkcyjne obszary rozwoju.

Analizę procesu transferu wiedzy przeprowadzono na podstawie studium przypadku wsi Wszedzień. Czynnikiem sprzyjającym temu zjawisku są migracje, gdyż wzbogacają lokalny rynek o cenne kompetencje i nowe pomysły (Álvarez-Montoya i Ruiz-Ballesteros, 2024). Determinują tym samym potencjał rozwojowy badanego obszaru wiejskiego. Pomimo tego, że dynamika migracji w przypadku wsi Wszedzień jest niewielka, badania wykazały, iż obecność „nowych” mieszkańców dynamizuje dialog międzykulturowy i edukacyjny. W pewnym stopniu pobudza przedsiębiorczość, ale przede wszystkim wzmacnia integrację i kapitał społeczny wsi. Analiza cech społeczno-demograficznych migrantów oraz motywacji skłaniających ich do osiedlenia się w badanej miejscowości wskazuje, że Wszedzień przyciąga specyficzną kategorię społeczną. W ich percepcji i praktykach wieś ewoluuje z miejsca aktywności rolniczej w przestrzeń konsumpcji walorów estetycznych i środowiskowych.

Przeprowadzone badania empiryczne dowodzą, że transfer wiedzy pomiędzy rdzennymi a „nowymi” mieszkańcami wsi Wszedzień – pomimo niskiej intensywności – warunkuje procesy rozwoju lokalnego. Obie grupy wnoszą unikalne zasoby, których połączenie uruchamia efekt synergii społecznej. Migranci jednak w nieco większym stopniu korzystają z wiedzy lokalnej, aniżeli mieszkańcy wsi z wiedzy osób napływowych. Stockdale (2006) twierdzi, że szeroki zakres umiejętności posiadanych przez migrantów może przynieść korzystne impulsy rozwojowe dla lokalnej społeczności.

Integracja badań kwestionariuszowych oraz wywiadów pogłębionych umożliwiła pełną realizację celu niniejszej pracy. Wyniki przeprowadzonych analiz wskazują, że interakcje między migrantami a miejscową społecznością koncentrują się wokół sfery prywatnej, zawodowej, działań na rzecz rozwoju lokalnego oraz wymiaru stricte kurtuazyjnego (grzecznościowego). Ich intensywność zazwyczaj ma charakter okazjonalny (rzadziej niż raz w tygodniu), a najczęściej wskazywanym miejscem spotkań i rozmów jest dom. Przeważają relacje dwukierunkowe (wzajemna wymiana informacji i wiedzy pomiędzy miejscowymi a napływowymi). W kontaktach między dwiema badanymi grupami istotne znaczenie ma transfer opierający się głównie na wiedzy deklaratywnej (typu *know-what*). Autochtoni są źródłem bieżącej informacji o charakterze praktyczno-użytkowym, dotyczącej

szeroko rozumianego życia wsi. Napływowi członkowie społeczności częściej dostarczają wiedzy o charakterze doradczym i społeczno-kulturowym. „Nowi” mieszkańcy, dysponujący większym zasobem czasu wolnego, wykazują tendencję do inicjowania projektów o charakterze kulturalnym oraz ekologicznym, co stymuluje lokalną partycypację społeczną. Transfer wiedzy z zakresu estetyki i ekologii sprzyja dbałości o ład przestrzenny oraz kreowaniu miejsc integracji społecznej we wsi. Mieszkańcy wsi Wszedzień dostrzegają wpływ dyfuzji wiedzy zarówno na ich życie, jak i na przestrzeń wiejską. Jednakże zasoby wiedzy nowoosadników stanowią niewystarczająco zagospodarowany komponent kapitału społecznego wsi. Dotychczasowa alokacja tych zasobów ma charakter niesystematyczny i partykularny, skupia się bowiem na płaszczyźnie mikrosocjalnej oraz pomocy intencjonalnej.

Stopień tworzenia, dyfuzji i implementacji wiedzy zależy zatem w dużej mierze od jakości i siły kapitału społecznego na danym terenie. Im silniejsze będą więzi społeczne i gospodarcze, tym większa będzie skłonność do dzielenia się różnego rodzaju zasobami, w tym również wiedzą. Umiejętność jej efektywnego wykorzystania jest bardzo cenna, zwłaszcza dla rozwoju badanych obszarów wiejskich.

BIBLIOGRAFIA

- Ahlmeyer, F., Volkmann, K. (2023). What Can We Expect for the Development of Rural Areas in Europe? Trends of the Last Decade and Their Opportunities for Rural Regeneration. *Sustainability*, 15(6), 5485. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15065485>
- Alavi, M., Leidner, D.E. (2001). Review: Knowledge Management and Knowledge Management Systems: Conceptual Foundations and Research Issues. *MIS Quarterly*, 25(1), 107–136. DOI: <https://doi.org/10.2307/3250961>
- Argote, L., Ingram, P. (2000). Knowledge Transfer: A Basis for Competitive Advantage in Firms. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 82(1), 150–169. DOI: <https://doi.org/10.1006/obhd.2000.2893>
- Álvarez-Montoya, J.M., Ruiz-Ballesteros, E. (2024). Newcomers and Rural Crisis: Beyond the Demographic Challenge. A Case Study in Andalusia (Spain). *Journal of Rural Studies*, 108, 103292. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2024.103292>
- Baruk, J. (2006). *Zarządzanie wiedzą i innowacjami*. Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Beckman, T.J. (1999). The Current State of Knowledge Management. W: J. Liebowitz (Ed.), *Knowledge Management Handbook* (s. 1–22). CRC Press.
- Buckley, P.J., Carter, M.J. (2000). Knowledge Management in Global Technology Markets: Applying Theory to Practice. *Long Range Planning*, 33(1), 55–71. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0024-6301\(99\)00102-8](https://doi.org/10.1016/S0024-6301(99)00102-8)
- Castells, M. (2007). *Społeczeństwo sieci*. PWN.
- Chylek, E. (2009). Znaczenie wiedzy we wzroście innowacyjności na obszarach wiejskich. *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, (1), 9–20.
- Dalkir, K. (2005). *Knowledge Management in Theory and Practice*. Elsevier/Butterworth Heinemann.

- Davenport, T.H., Prusak, L. (2000). *Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know*. Harvard Business Press.
- Dereń, A.M., Kudłaszyk, A. (2011). Wiedza jako czynnik rozwoju współczesnego przedsiębiorstwa. *Zeszyty Naukowe WSOWL*, (2), 297–311.
- Dolińska, M. (2010). *Innowacje w gospodarce opartej na wiedzy*. PWE.
- Drucker, P.F. (1999). *Spółczeństwo pokapitalistyczne*. PWN.
- Duan, Y., Nie, W., Coakes, E. (2010). Identifying Key Factors Affecting Transnational Knowledge Transfer. *Information & Management*, 47(7–8), 356–363.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.im.2010.08.003>
- Encyklopedia (1999). *Encyklopedia popularna PWN*. PWN.
- Evans, C. (2005). *Zarządzanie wiedzą*. PWE.
- Gamble, P.R., Blackwell, J. (2001). *Knowledge Management: A State-of-the-Art Guide*. Kogan Page.
- Garud, R. (1997). On the Distinction Between Know-How, Know-Why, and Know What. *Advances in Strategic Management*, 14, 81–101.
- Golińska-Pieszyńska, M. (2009). *Współczesne procesy innowacyjne*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Gosnell, H., Abrams, J. (2011). Amenity Migration: Diverse Conceptualizations of Drivers, Socio-economic Dimensions, and Emerging Challenges. *GeoJournal*, 76, 303–322. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10708-009-9295-4>
- Grudzewski, W.M., Hejduk, I.K. (2004). *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwach*. Difin.
- Hulme, P.E. (2014). Bridging the Knowing-Doing Gap: Know-Who, Know-What, Know-Why, Know-How and Know-When. *Journal of Applied Ecology*, 51(5), 1131–1136.
DOI: <https://doi.org/10.1111/1365-2664.12321>
- Jarrar, Y.F., Zairi, M. (2000). Internal Transfer of Best Practice for Performance Excellence: A Global Survey. *Benchmarking: An International Journal*, 7(4), 239–246.
DOI: <https://doi.org/10.1108/14635770010378882>
- Jarugowa, A., Fijałkowska, A. (2002). *Rachunkowość i zarządzanie kapitałem intelektualnym. Koncepcje i praktyka*. Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr Sp. z o.o.
- Karpiński, A. (2003). *Gospodarka oparta na wiedzy i dylematy strategii rozwoju Polski na początku XXI wieku*. Dom Wydawniczy Elipsa.
- Kayes, C.D., Kayes, A.B., Yamazaki, Y. (2005). Essential Competencies for Cross-Cultural Knowledge Absorption. *Journal of Managerial Psychology*, 20(7), 578–589.
DOI: <https://doi.org/10.1108/02683940510623399>
- Kisielnicki, J. (2004). Zarządzanie wiedzą we współczesnych organizacjach. W: W. Abramowicz, A. Nowicki, M. Owoc (red.), *Zarządzanie wiedzą w systemach informatycznych* (s. 29–30). Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego.
- Kowalczyk, A. (2007). Zarządzanie wiedzą – jak to robić. *Ekonomiczne Problemy Usług*, (8), 105–111.
- Koźmiński, A. (2004). *Zarządzanie w warunkach niepewności*. PWN.
- Krakowiak-Bal, A., Łukasik, P., Mikuła, B., Pietruszka-Ortyl, A., Ziemiańczyk, U. (2018). *Zarządzanie wiedzą w rozwoju obszarów wiejskich*. C.H. Beck.
- Liyanage, C., Elhag, T., Ballal, T., Li, Q. (2009). Knowledge Communication and Translation – a Knowledge Transfer Model. *Journal of Knowledge Management*, 13(3), 118–131. DOI: <https://doi.org/10.1108/13673270910962914>
- Lloyd, B. (2007). Knowledge Management: What Has Wisdom Got to Do with It? W: R. Rikowski (Ed.), *Knowledge Management: Social, Cultural and Theoretical Perspectives* (s. 113–134). Chandos Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-1-84334-139-0.50001-3>
- Lundvall, B.-Å., Johnson, B. (1994). The Learning Economy. *Journal of Industry Studies*, 1(2), 23–42.
DOI: <https://doi.org/10.1080/13662719400000002>
- Maggioni, M.A., Uberti, T.E. (2009). Knowledge Networks Across Europe: Which Distance Matters? *Annals of Regional Science*, 43(3), 691–720. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00168-008-0254-7>

- Maier, R., Hädrich, T., Peinl, R. (2009). *Enterprise Knowledge Infrastructures*. Springer.
- Mączyńska, E. (red.). (2015). *Modele ustroju społeczno-gospodarczego. Kontrowersje i dylematy*. PTE.
- McGranahan, D.A., Wojan, T.R., Lambert, D.M. (2010). The Rural Growth Trifecta: Outdoor Amenities, Creative Class and Entrepreneurial Context. *Journal of Economic Geography*, 11(3), 529–557. DOI: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbq007>
- Mikołajczyk, Z. (2003). *Zarządzanie procesami zmian w organizacjach*. Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej.
- Mikuła, B. (2006). *Organizacje oparte na wiedzy*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie.
- Mikuła, B. (2023). Transfer wiedzy i instrumentalizacja jego realizacji w zarządzaniu wiedzą klienta. *e-mentor*, (3), 12–21. DOI: <https://doi.org/10.15219/em100.1619>
- Naldi, L., Nilsson, P., Westlund, H., Wixe, S. (2021). Amenities and New Firm Formation in Rural Areas. *Journal of Rural Studies*, 85, 32–42. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.05.023>
- Narasimha, S. (2000). Organizational Knowledge, Human Resource Management, and Sustained Competitive Advantage: Toward a Framework. *Competitiveness Review*, 10(1), 123–135. DOI: <https://doi.org/10.1108/eb046392>
- Nonaka, I., Takeuchi, H. (2000). *Kreowanie wiedzy w organizacji. Jak spółki japońskie dynamizują procesy innowacyjne*. Wydawnictwo Poltext.
- Nonaka, I., Toyama, R. (2005). The Theory of the Knowledge-Creating Firm: Subjectivity, Objectivity and Synthesis. *Industrial and Corporate Change*, 14(3), 419–436. DOI: <https://doi.org/10.1093/icc/dth058>
- OECD (2000). *Knowledge Management in the Learning Society*. OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264181045-en>
- Perechuda, K. (red.). (2005). *Zarządzanie wiedzą w przedsiębiorstwie*. PWN.
- Pietruszka-Ortyl, A. (2018). The Challenges of Knowledge Transfer in Organizations in Poland – Discussion on Empirical Study. W: V. Babić (Ed.), *Contemporary Issues in Economics, Business and Management (EBM 2018)* (s. 39–48). Faculty of Economics, University of Kragujevac.
- Piotrkowski, K. (2006). *Organizacja i zarządzanie*. Almamater WSE.
- Polanyi, M. (1958). *Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy*. University of Chicago Press.
- Poot, J., Waldorf, B., Wissen, L. van (Eds.). (2009). *Migration and Human Capital*. Edward Elgar.
- Probst, G.J.B., Raub, S., Romhardt, K. (2002). *Zarządzanie wiedzą w organizacji*. Oficyna Ekonomiczna, Oddział Polskich Wydawnictw Profesjonalnych.
- Qin, H. (2016). Newcomers and Oldtimers: Do Classification Methods Matter in the Study of Amenity Migration Impacts in Rural America? *Population and Environment*, 38, 101–114. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11111-015-0252-5>
- Robertsson, L., Marjavaara, R. (2015). The Seasonal Buzz: Knowledge Transfer in a Temporary Setting. *Tourism Planning & Development*, 12(3), 251–265. DOI: <https://doi.org/10.1080/21568316.2014.947437>
- Rokita, J. (2009). *Dynamika zarządzania organizacjami*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach.
- Rooney, D., Schneider, U. (2005). The Material, Mental, Historical and Social Character of Knowledge. W: D. Rooney, G. Hearn, A. Ninan (Eds.), *Handbook of the Knowledge Economy* (s. 19–36). Edward Elgar Publishing.
- Schumpeter, J. (1960). *Teorie wzrostu gospodarczego*. PWN.
- Schutte, M., Snyman, M.M.M. (2006). Knowledge Flow Elements within a Context – a Model. *South African Journal of Information Management*, 8(2), a662. DOI: <https://doi.org/10.4102/sajim.v8i2.662>
- SJP (1981). *Słownik języka polskiego* (t. 3). PWN.

- Skrzypek, E. (red.). (2020). *Gospodarka oparta na wiedzy. Wybrane problemy*. Wydawnictwo UMCS.
- Smith, E.A. (2001). The Role of Tacit and Explicit Knowledge in the Workplace. *Journal of Knowledge Management*, 5(4), 311–321. DOI: <https://doi.org/10.1108/13673270110411733>
- Spek, R. van der, Spijkervet, A. (1999). Knowledge Management: Dealing Intelligently with Knowledge. W: J. Liebowitz (Ed.), *Knowledge Management Handbook* (s. 3–14). CRC Press.
- Stockdale, A. (2006). Migration: Pre-Requisite for Rural Economic Regeneration? *Journal of Rural Studies*, 22(3), 354–366. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2005.11.001>
- Strojny, M. (2000). Zarządzanie wiedzą. Ogólny zarys koncepcji. *Przegląd Organizacji*, (2), 20–25. DOI: <https://doi.org/10.33141/po.2000.02.04>
- SWJP (1998). *Słownik współczesnego języka polskiego*. PWN.
- Szaban, J. (2003). Zarządzanie wiedzą. W: J. Szaban (red.), *Ze współczesnych problemów zarządzania ludźmi* (s. 57–99). Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego.
- Tatarkiewicz, W. (2011). *Historia filozofii* (t. 1). PWN.
- Toffler, A. (1995). *Trzecia fala*. PIW.
- Torre, A. (2008). On the Role Played by Temporary Geographical Proximity in Knowledge Transmission. *Regional Studies*, 42(6), 869–889. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343400801922814>
- Walecka-Jankowska, K. (2011). Zarządzanie wiedzą. W: M. Hopej, Z. Kral (red.), *Współczesne metody zarządzania w teorii i praktyce* (s. 191–208). Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej.
- Weggeman, M.C. (1997). *Kennismanagement: Inrichting en besturing van kennisintensieve organisaties*. Scriptum Management.
- Wilson, T.D. (2002). The Nonsense of Knowledge Management. *Information Research*, 8(1), 144–154.
- Yarwood, R. (2023). *Rural Geographies: People, Place and the Countryside*. Routledge.
- Zahra, S.A., George, G. (2002). Absorptive Capacity: A Review, Reconceptualization, and Extension. *Academy of Management Review*, 27(2), 185–203.
- Zhang, H., Su, X. (2020). Lifestyle Migration and the (Un)Making of Ideal Home. *Geoforum*, 115, 111–119. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2020.07.001>

PUBLICATION INFO		
SUBMITTED: 2026.08.07	ACCEPTED: 2026.08.27	PUBLISHED ONLINE: 2026.09.02